

— Та... Я вже сам не знаю, що робити... Бити вас? Лаяти? Бог мене за вас побив...

... і вийшов з хати. Він мусить оглянути худобу.

А прийшовши сів, роззув постолі, помолився і не підійшовши до Володька, постогнуючи ліг. Згасла лампа, а мати стояла коло хорого. Уста її ворушилися. Чути тихій шепіт... Після падає навколішки, заломлює руки, благає далекого, забувшого її Бога.

Ледь світок, батько прокидається, рухається. Спина за ніч залякла, не розгинається. Але хто там зважає на якусь спину? Він встає, надіває не постолі, а чоботи — видно відразу, що не до каміню збирається. Неділя сьогодні... Він йде до церкви...

А вернувшись, витягає з-за пазухи п'ятикопійкову французьку булку та півхвунтовий пакетик цукру.

— Маєш ти ще стара молоко?.. питає.

— Де вже там тепер молоко? Може щоб і вицяпнула... Молозиво тепер у „неї“ не молоко... (це про Рабу мова).

Ну та ж ти щонебудь йому приготуй. Він мусить їсти. А я зайду до Юхима...

При цьому слові Володько поворухнувся... Через гарячку та біль голови не міг він підвести голови, але силвся все таки... — Добрі мої тато — думає він.

Володимир Залозецький.

Криза молоді генерації.

Затривоження, яке проявляється в українській публичній opinii, судьбою молоді студентської генерації, вказує на це, що стан, в яким знаходиться студентська молодь, є більш чим ненормальний.

Зложилося на це чимало причин, які до того стану довели: по перше, різні зовнішні, від громадянства незалежні причини, — по друге, деякі наші внутрішні обставини. Про перші годі говорити, бо нині не лежить в нашій суб'єктивній спроможності ті обставини в скорім часі змінити. Про друге не тільки можна, але і треба говорити, бо в суб'єктивній волі й її спрямуванню на ті важні громадські справи лежать можливості, як не зараз, то бодай в майбутності упорядувати ці справи так, щоби стан кризи перемагати і колись вже таки дійсно цей стан поправити.

Криза захопила матеріальну і духову сферу егзистенції молоді. Тим якраз ця криза така важка і затяжна. Зрештою, між одною і другою сферою є подекуди причиновий зв'язок.

Ніхто не буде перечити цьому, що матеріальна криза відбивається більш чим гнітучо на нинішній молодій генерації. Моральне пригноблення, яке з того стану впливає, може мати — коли не буде відповідного протиділення — далекосяглий вплив

на психіку молоді. Воно викликає невдоволення, яке знову витворює податний ґрунт на різні демагогічні течії, що обіцяють молоді якимись „скорими способами“ отрястися з того прикрого положення. Так поширюється серед молоді дуже просте оправдання в уживанню засобів: „Not kennt kein Gebot“...

Цю кризу матеріальну — яка є тільки частю загальної кризи капіталістичного устрою — перемогти наразі годі. Треба думати над тим, як її облегчити і як спрямувати молодь на шлях здобуття нових варстатів праці, подібно як це діється серед всіх інших європейських громадянств. Це все є дуже важні і відвічальні питання громадської економіки, на які нині більше, чим колинебудь інше, треба звертати бачну увагу.

Але не менш важливою є нинішня духовна криза молодії генерації. Ба... ця духовна криза є о много тяжчою, є о много в своїх наслідках небезпечнішою, бо вона втискається глибоко в саму психіку, в саму душу молодого покоління... Старий громадський досвід каже, що чим молодіж перепоїться, чого вона собі в своїй уяві замолоду гарячо бажає — це вона в дозрілому віці в обильності одержує... Тому від цієї духової сфери, в якій молодь живе, залежать в будучності всі її уподобання, всі ідеали і всі змагання. Лежить в психіці і в духовій диспозиції молоді захоплюватися певними ідейними поривами. Це не тільки привілей молоді, але її добре право. Та не все легко є для молоді визнатися в тім, які ідейні пориви і змагання є з боку громадського позитивно, а які негативно творчі.

Дуже часто за найбільш приманчивими та магічно притягуючими псевдоідейними кличами криється клубок Пандори або цинічно викривлене обличчя шарлятана, тієї вічно в історії людськості виринаючої постати, котра, як учить смерть Сократа, навіть найшляхетніші змагання уміє так викривити — що вони звертаються проти їх героїчних заступників та борців...

Страшні прогалини в нашій громадській життю і його ненормальність, спричинена в часті загальною духовою ситуацією, в часті нашими власними недомоганнями, треба всім громадянам доброї волі виправляти по змозі своїх сил. Не час нині звалювати одним вину на других — тільки кожна верства, кожна генерація, кожна одиниця повинна на своїм місці, в своїм обсягу і в своїм крузі ділання ці хиби, оскільки їх бачить, направляти.

І коли йде про круг ділання молоді, то перед нею стоять нині дуже тяжкі і серйозні завдання. Найвразливіша на духові прояви і загальну духову кризу, вона найбільш загрожена у своїй духовій егзистенції. І тому саме вона повинна шукати в праоразах, в ідеалах тих могутчих та дужих постатей загально-історичного значіння не лише в минулому власного народу, але в історії цілої європейської людськості цього респекту не перед фразою, не перед патосом — а перед *етосом*, перед осущественим життям тих, котрі уміли і давали своїм власним творчим життям та діланням життєві норми для своїх громадянств та націй. Щойно на таких клясичних пер-

вотипах і представниках ідейних змагань, переможниках нижчих інстинктів ушляхетнюючими внеслими подвигами та ділами, яких так захоплюючо змальовує Карляйль в своїм творі „Про героїв та почитання героїв“ — може молодь перевиховуватись, може молодь захопитись запахом цього внеслішого життя і може набути ці життєві імпульси, які запліднюють не лише її саму, але полишають незабутні сліди в їх серцях, готових і в дозрілім віці на плекання і виконання шляхетних поривів. Тоді може щойно пробудитись це, що всі вищі культурні народи називають смаком до вищих, внесліших форм життя і до етичного та духового піднесення горизонтів і, що з тим приходить, до плекання джентельменства у всіх життєвих відносинах, котре від початків культурних відносин між людьми аж до нині було, є і буде фундаментом всіх здорових громадянств.

Внутрішня сила громадянства не спочиває тільки на певних статично-матеріальних основах — учить цього капіталістичний устрій, що нині розкладається, в котрім наглядно виявилось, що внутрішня деструкція пережерла навіть найбагатші краї — а спочиває вона перш за все на здоровій моралі й етиці. Тільки такі громадянства не загинуть і не розложаться серед нині загально загроженої європейської культури, — котрі збережуть в собі основи нерозложеної громадської моралі. Щоби берегти ті основи, треба завчасу ще в молодому віці виховуватись на них, треба на взірцях твердих, незломних характерів, якими так обильно наділила нас могутня колись європейська історія, загартуватись з малку та пересякнути їх жертвеним внеслим етосом...

Крім піднесення етичного рівня і виховування характерів, правдивих, вірних певним засадам, з вигартованою волею і змаганням до ясно означених цілей — мусить серед молоді збудитися змагання до піднесення духового рівня. Самозрозумілою річчю є, що молодь мусить через здобуття відповідного фахового знання дбати в першій мірі про забезпечення собі майбутнього варстату праці. Але попри це вона мусить дбати про поширення свого духового горизонту й образування. Тут саме треба впертої праці над собою і тут уже показується характер та можна випробувати волю.

Поширення духового горизонту дає не тільки ключ до скарбниці всесвітньої культури, але дає скалю порівнянь та мірил, запізнає з духовістю, психікою інших народів і параліжує великі небезпеки провінціального філістерства й обмежености та духового застою, які, на жаль, загрожують так часто розвоєві нашої інтелігенції...

Більше знання і глибше образування витворять врешті і потрібний самокритицизм та стануть передовсім смертельними ворогами пустої, порожньої, опертої тільки на примітивізмі й браку ширшого горизонту буйно вибуялої шарлятанської фразеології,

що бушує безкарно серед нашого громадянського життя. Тоді отвориться око на історію, судьбу, повстання і занепадання інших громадянств і народів, стануть видними так аналогії як і різниці поміж власним громадянством і другими громадянствами та отвориться ціла проблематика громадського життя, яка примушує кожного глибоко застановитися над тими, о много більш складними — чим на першій погляд видаються — питаннями. Потрібне це поглиблення знання особливо тому, що колись молодь саме стане до практичної громадської роботи. Тоді уже не буде часу на теоретичну підготовку, а треба буде рішати і брати відповідальність за загальні справи, і тоді кожний брак теоретичного приготування гірко може пімститись...

Треба мати також на оці загальні потреби громадянства. Перед війною йшло про скількість, про масове плекання інтелігенції, бо інтелігентське звання давало хліб в руки, а тим (так тоді загально думали) збільшувано контингент національних сил. Ніхто не думав тоді про якість інтелігенції — бо йшло в першій мірі про масову продукцію інтелігенції. Одначе масова продукція перемінилася в скорім часі в надпродукцію інтелігенції. Наслідки того стану всім відомі — це кінець кінців одна з найпекучіших причин нинішньої загальної кризи.

Така надпродукція інтелігенції не тільки що не підвищує відпорність громадського організму — а навпаки, вона стає через безробіття джерелом глибокого невдоволення таким станом річей.

Як ми уже згадували, нинішний стан не можна легко змінити. Треба доложити всіх старань, щоби його поліпшити і щоби ці недомагання громадського організму зменшити. Але лежить натомисть в спроможності громадянства таким лихам зарадити в майбутньому. Відповідним керуванням виховання молоді запобігти надпродукції інтелігенції. А може це статися тільки одним шляхом, а саме шляхом вибору і добору, а не безвиборного продукування інтелігентної верстви. До інтелігентного звання повинно призначатися тільки ті одиниці з-поміж молоді, котрі визначаються понадпересічними здібностями і котрі це звання вибирають собі з якогось внутрішнього замилювання. Тоді відпаде від інтелігентського звання ціла маса тих, котрі найменше до того звання надаються, а котрі в других званнях, більш практичних, можуть бути першорядними силами. В той спосіб підноситься одночасно рівень інтелігентського стану. З безбарвної маси інтелігентський стан може перемінитися в сформовану інтелігентську еліту, котра, невелика числом, найде легше свій притулок і, що важніше, буде сповняти як слід свою незвичайно важку функцію в громадському життю.

Цей цілий розвій має ще це за собою, що його диктують так економічні як і громадські потреби нинішнього часу: оминається в будучності кризу безробіття інтелігенції і промощується дорогу до елітарного та квалітетного шарування громадянства, замість дотеперішнього масового та безквалітетного.